

וישב

1. רש"י מפרט את הפורעניות שאירעו בשכם שלא לפי סדר הזמנים.
 2. למה רש"י כותב בלשון סתומה "שם קלקלו השבטים" - ואינו מדוע?
 3. האם "דותן" זה שם אמיתי של מקום, או רק קליקלה?
 4. לסיכום: איפוא נמכר יוסף - בשכם או בדותן? כינוי ל"דתות ודיגין"?

"וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הֲלוֹא אָחִיךָ רְעִים
 בְּשִׁכְמְךָ לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הֲנִינִי.
 וַיֹּאמֶר לוֹ לָךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אָחִיךָ וְאֶת שְׁלוֹם
 הַצֹּאֵן וְהַשְּׁבִינִי דָבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֲבֵרוֹן וַיָּבֹאוּ
 שְׁכֵמָה" (לז, יג-יד)

רש"י

ויבוא שכמה - מקום מוכן לפורעניות:
 שם קלקלו השבטים, שם ענו את דינה,
 שם נחלקה מלכות בית דוד שנאמר ו'יִלְכֶן
 רחבעם שכמה':

יש לדקדק ברש"י שכתב בלשון סתומה "שם קלקלו השבטים" - ולא פירש: מה היא ה"קלקלה"?

והנה, מקור דברי רש"י הוא במדרש תנחומא⁶³, וכן הוא בגמרא⁶⁴, ושם איתא: "מקום מזומן לפורעניות - בשכם ענו את דינה, בשכם מכרו (אחיו) את יוסף, בשכם נחלקה מלכות בית דוד";

ומעתה מתחזק הקושי בלשון רש"י, למה לא העתיק לשון חז"ל המפורש: "בשכם מכרו אחיו את יוסף", ובמקום זה נקט בלשון כללית: "קלקלו השבטים" ותו לא.

[והרי הלשון "קלקול" מתאים גם בענינים שאינם חמורים כל כך, וכפי שמצינו ברש"י⁶⁵ לגבי מעשה ראובן⁶⁶ - "אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור"; אמנם מכירת יוסף היא הרי ענין חמור, ובלשון הכתוב⁶⁷ נקרא "פשע אחיך"!]

"שם קלקלו השבטים" - פשיטא!

עוד יש לדקדק בזה שפתח רש"י ואמר "מקום מוכן לפורעניות", והביא כפורענות ראשונה את זה ש"שם קלקלו השבטים":

לכאורה, כוונתו היא לחדש שמקום זה (שכם) "מוכן לפורעניות" מאז ומקדם, והיינו, שלא רק המאורע הנוכחי המפורש בכתוב כאן היה באותו מקום (שבזה אין חידוש), אלא גם מאורעות נוספים הכתובים במקומות אחרים;

ואם כן, היה צריך להקדים את המאורעות האחרים שהיו באותו מקום, שבגללם הוא נחשב "מוכן לפורעניות" (ורק אחר כך יסיים בהמאורע הנוכחי)!

63. פרשתנו ב.

64. סנהדרין קב, א.

65. וישלח לה, כג.

66. שאינו חמור כ"כ, עד שרש"י כותב "שלא חטא ראובן" (וישלח לה, כב).

67. ויחי נ, יז.

ובשלמא בתנחומא ובגמרא מפרטים את שלושת המאורעות שהיו במקום זה לפי סדר הזמנים: מתחילה "עינו את דינה", לאחר מכן "מכרו את יוסף", ולאחר כמה דורות "נחלקה מלכות בית דוד";

אך רש"י משנה מלשון חז"ל, והביא את המאורעות שלא לפי סדרם, אלא הקדים את זה ש"שם קלקלו השבטים" (אף שעינוי דינה היה קודם) כאילו זה הוא עיקר החידוש בדבריו, וצריך ביאור.

"דוֹתָן" - אתר של ממש

ויש לומר:

לפי רש"י (בפירושו על התורה), אכן יש חידוש בזה ש"שם (בשכם) קלקלו השבטים", כי בדרך הפשט מכירת יוסף לא היתה בשכם אלא במקום אחר.

וביאור הענין:

הנה לאחר שבא יוסף לשכם - "ויבוא שכמה", ולא מצא שם את אחיו, פגש ב"איש" ואמר לו "את אחי אנכי מבקש, הגידה נא לי איפה הם רועים"⁶⁸, והשיב לו ה"איש": "נסעו מזה כי שמעתי אומרים נלכה דותינה"; וכך הוה: "וילך יוסף אחר אחיו וימצאם בדותן"⁶⁹. ונמצא איפוא שמכירת יוסף היתה (לא בשכם, אלא) בדותן.

ומה שאמרו חז"ל ש"בשכם מכרו את יוסף" - הוא לפי דרך המדרש, שדרשו את "דותן" שלא כפשוטו, ופירשו שלא היתה נסיעה והליכה למקום אחר ששמו דותן, אלא "דותן" הוא כינוי ל"דתות ודינין" שנתייעצו בהם מתוך שנאה ליוסף, וכמו שכתב

68. לז, טז.

69. לז, יז.

רש"י בפירושו על הש"ס⁷⁰: "משכם גנבוהו, כדכתיב 'ויבוא שכמה' ושם היו רועין; ודותן אינה מקום. והאי דכתיב 'ויאמר האיש נסעו מזה כו', כך אמר לו: אתה אומר 'את אחי אנכי מבקש' - נסעו מן האחזה הזאת ואין מחזיקין עצמן כאחים לך, כי שמעתי אומרים נלכה ונבקש דתות ודינין היאך להמיתו אם יבוא אצלנו";

אך רש"י בפירושו על התורה, למד שבדרך הפשט "דותן" הוא שם של מקום - שהביא את הדרשה האמורה, וסיים: "ולפי פשוטו שם מקום הוא, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו"⁷¹.

ולכן אין רש"י יכול לומר שבשכם "מכרו אחיו את יוסף" (כלשון חז"ל), שהרי לפי "פשוטו של מקרא" היתה המכירה במקום אחר ששמו דותן.

[בגור אריה⁷² כתב, שאף לפי הפשט ש"דותן" הוא שם מקום, מכל מקום נחשב שהמכירה היתה בשכם, כי שכם הוא הכרך העיקרי ודותן אינו אלא כפר הסמוך אליו ונחשב טפל לשכם.

אך לפי "פשוטו של מקרא" לא מסתבר ששכם עצמה נחשבת "מוכן לפורעניות" רק מצד מה שאירע בכפר סמוך, ובפרט שהכתוב מדגיש את זה שהשבטים יצאו משכם - "נסעו מזה כי שמעתי אומרים נלכה דותינה" - והיינו⁷³ שהמכירה היתה במקום אחר שאינו נחשב חלק משכם].⁷⁴

---

70. סוטה יג, ב.

71. וראה דברי דוד על רש"י, שכוונת רש"י בזה שמסיים "ואין מקרא יוצא מידי פשוטו", היא שאפילו אם נפרש את "דותן" לפי דרשת חז"ל, עדיין מוכרחים אנו לומר שהכוונה היא גם לשם של מקום כפשוטו.

72. לז, יז. וכן הוא ברש"י סנהדרין שם.

73. וראה גם רא"ם לז, יז ובתורה שלימה עה"פ אות קח.

74. ולהעיר עוד שגם בפירוש רש"י על הנ"ך (יהושע כד, לב) כתב ש"משכם גנבוהו". אך כבר נתבאר בכמה מקומות (ראה לקוטי שיחות חו"ד ע' 87 בשולי הגליון) שפירוש רש"י על הנ"ך אינו מדייק כל כך שיהיה לפי "פשוטו של מקרא" ממש כמו שהוא בפירושו על התורה.

שם אירע ה"קלקול"

אמנם מעתה, שהמכירה של יוסף היתה בדותן כי השבטים כבר יצאו משכם, יש קושי בלשון הפסוק, שמסיים בהדגשה "ויבוא שכמה":

לכאורה, אין תוכן מיוחד בזה שיוסף בא לשכם, שהרי אחיו כבר לא היו שם והוצרך איפוא להמשיך וללכת לדותן; אם כן, כל זה שיוסף היה בשכם אינו אלא שעבר שם בדרך הילוכו, ומדוע איפוא הכתוב מדגיש ביאה זו כענין בפני עצמו?

[וגם אם הכתוב רוצה לספר שיוסף עבר בעיר שכם, היה צריך להכליל את זה בהמשך הסיפור ולא כענין בפני עצמו. וראה גם באר בשדה כאן, שהיה הכתוב צריך לומר: "וישלחו מעמק חברון, וימצאהו איש והנה תועה בשדה שכם"].

ועל זה הוא שמבאר רש"י ומחדש - "מקום מוכן לפורעניות, שם קלקלו השבטים וכו'":

בואו של יוסף לשכם אינו פרט צדדי בסיפור של מכירת יוסף, אלא הוא ענין עיקרי בפני עצמו - כי זהו המקום שבו התחילה הפורענות שלו, משום ש"שם קלקלו השבטים";

אמנם המכירה עצמה היתה בדותן, אבל ה"קלקול" של השבטים התחיל בעת היותם בשכם, ששם הם התחילו לחשוב ולהכין את הענין⁷⁵.

וזהו איפוא שמדייק רש"י וכותב "שם קלקלו השבטים" - לשון "קלקלה" בלבד - כי בשכם לא היתה המכירה עצמה, אלא רק ה"קלקול" שקדם לה. ומסיימים בטוב.

75. וראה גם בפירוש דברי דוד (להט"ז): "ואף על גב דהקלקול נעשה בדותן, מכל מקום, העצה על זה היתה בשכם".

👉 לשלימות הענין, ראה בקובץ 'עומק הפשט' המקורי 👈

שם נתבאר: למה לא הזכיר רש"י פורענות נוספת שהיתה בשכם (בימי השופטים)? ומדוע התעלם מזה שבשכם היו גם מאורעות טובים במהלך הדורות?

ועוד פרטים ודיוקים בכל 'דיבור' זה של רש"י.

לְעֵילֹי נִשְׁמַת

הַרְה"ח ר' אֶהְרֹן

ב"ר יִרְחִמְיָאֵל ע"ה

רוֹזֶנְטַל

נִלְב"ע ז' אֶלּוּל תִּשְׁנ"ב

וְזוּגְתוֹ מֵרַת פֶּרִי־דָא רַבְקָה

ב"ר יִשְׂרָאֵל אַרְיָה ע"ה

נִלְב"ע כ"ב כֶּסֶלּוֹ תִּשְׁס"א

תִּנְצַב"ה